

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«ҒЫЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«ҒЫЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

1836.	Мухтар А.З.	Тұрақты логистиканың болашағы: жасыл технологиялар мен инновациялар	7802
1837.	Өміржан Д.С.	Международный транспортный коридор «Север-Юг»: перспективы и вызовы	7807
1838.	Пулатов М.М., Пулатова М.Ж.	Способы усиления пропускной и провозной способности железнодорожного участка Ангрэн – Пап	7812
1839.	Смагулова А.Е.	Преимущества и вызовы применения технологии Блокчейн в логистике	7815
1840.	Серикова Д.Б.	Көлік-логистика саласындағы цифрлық экожүйелерді қалыптастыру және дамыту. (Қазақстандық логистикалық кәсіпорындар мысалында)	7820
1841.	Солод А.И.	Повышение безопасности движения на основе применения кольцевых пересечений	7826
1842.	Темирханұлы Т.	Повышение качества транспортного обслуживания пассажиров	7829
1843.	Тохиров О.З., Рустамжонов Б.Э.	Определение количества приемо-отправочных путей железнодорожной грузовой станции «К» в условиях увеличения объемов перевозок	7833
1844.	Шаймардан Д.Т.	Қойма логистикасындағы заманауи ақпараттық технологиялар	7836
1845.	Шүрекен Д.А., Алтаев Н.С.	Цифрлық трансформация жағдайында логистикалық процестерді оңтайландыру	7839

СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦИЯ 13 ОБРАЗОВАНИЕ

ПОДСЕКЦИЯ 13.1 ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ НА ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКАХ

1846.	Abdushukurova Zh. F., Aripbek S. B.	Is multilingualism making us more emotionally intelligent? A cognitive science perspective	7844
1847.	Akhan A., Berdibay D.	Six levels of thinking: applying bloom's taxonomy in education	7846
1848.	Akim A.	Digital tools in language learning:	7848

		advancing lexical-grammatical skills of secondary school students	
1849.	Ermekova R., Amzina K., Adambay Sh.	Methods of using icts in teaching english language in kazakhstan	7852
1850.	Baltabai S.K.	Top online platforms for improving listening skills in foreign language teaching	7856
1851.	Imangaliyeva M.	Analyzing the impact of open educational resources on academic achievement	7862
1852.	Kaldybay M.	Self - study in learning foreign language	7866
1853.	Konakbayeva A.B.	From conventional to multimodal reading: new approaches in teaching english	7869
1854.	Ryskulbek A. Kh., Kaliyeva A. A.	Modern innovations in teaching foreign languages	7873
1855.	Shander D.	The english language acquisition: Why are you still unable to speak it?	7878
1856.	Tangatar A.	The role of graphic organisers in teaching writing skills	7882
1857.	Yerbulatova Zh. M.	Modern innovations in teaching foreign languages	7886
1858.	Zhangabek A. O.	Digital storytelling in efl: enhancing writing and reading skills	7889
1859.	Абай Е. С.	Ағылшын тілі сабақтарында қолданылатын пікірталас әдісі туралы	7896
1860.	Акимбекова К.Ж.	Феномен фальшивой дружбы в рассказе оскара уайльда «преданный друг»	7898
1861.	Донбаева А. А.	Использование аутентичных текстовых материалов при обучении чтению в целях повышения мотивации к изучению иностранного языка	7903

1862.	Дүйсенғали Б. Ж., Ақылбаева Ж. Қ.	«Shadowing» (көлеңкелі қайталау) әдісінің білім беру құралы ретінде оқушылардың тыңдау және сөйлеу дағдыларын дамытуға әсері	7907
1863.	Жаңабай Д. А.	Оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамыту үшін көркем әдебиетті пайдалану	7910
1864.	Кайратова А. К.	Современные технологии в обучении иностранным языкам: инновации и перспективы	7912
1865.	Кульжин Қ. Н.	Повышение мотивации и учебной активности обучающихся через нейросетевые технологии в веб-приложениях	7915
1866.	Ма мырова Ф. Н.	Инновационные технологии в реализации когнитивно-лингвокультурологического подхода к обучению иностранным языкам в вузе	7919
1867.	Нәрібек Б. С.	Мектептегі ағылшын тілін оқыту үдерісіне мобильді құрылғыларды кіріктіру	7924

ПОДСЕКЦИЯ 13.2 КОНСОЛИДАЦИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ РЕСУРСОВ В ГЛОБАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

1868.	Amirbekov M. M., Makhambetova Zh. T.	The problem of bullying among adolescents in the republic of kazakhstan	7926
1869.	Bektaу N.S.	Review on the effectiveness of digital teaching tools in the school education process	7929
1870.	Kaliyeva A. A., Ryskulbek A. Kh.	Enhancing students' motivation and engagement through inquiry-based learning	7931
1871.	Tazhibay A. M.	Influence of professional guidance for the effective career choice	7937
1872.	Аубакирова С. Т.	Тілдік білім – құндылық бағдар қалыптастырудың маңызды құралы	7942
1873.	Амангелди Д.	Балалардың даму қабілеттіліктеріне деген кеңістікті қалыптастырудағы	7947

		шахмат ойынының маңызы	
1874.	Әшір А. С.	Аз қамтылған отбасындағы балаларды мектеп ортасына әлеуметтендіру	7950
1875.	Әшір А. Т.	Ерекше білім беру қажеттіліктері бар бастауыш сынып оқушыларын психологиялық қолдау	7953
1876.	Байтуған Г.	Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуда цифрлық технологияларды пайдалану	7956
1877.	Гайсин А. И.	Сущность понятия «эмоциональное неблагополучие студентов»	7959
1878.	Горбунова К. В.	О психологической природе ценностных представлений как регуляторов поведения личности	7962
1879.	Дарбаева Г. Қ.	Цифрлық дәуірде педагог-психологтардағы кәсіби Стресс мәселелері	7966
1880.	Даулетқызы А.	Режиссерлік ойын арқылы баланың байланыстырып сөйлеуін дамыту	7969
1881.	Джаппарова Л.А.	Университет жағдайында шетел студенттерін әлеуметтік-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру	7973
1882.	Дихан А. Б.	Жаңа форматтағы педагогиканың даму үрдісі мен мәселелері	7976
1883.	Ерқасым Н. Т.	Аз қамтылған отбасы балаларын әлеуметтік бейімдеудің педагогикалық шарттары	7980
1884.	Ермекова С. А.	Метанавық целеполагания: возможности развития через систему профессиональной ориентации	7984
1885.	Жапекова М. Н.	Жасөспірім оқушылардың әлеуметтік ортадағы қарым-қатынасына эмоционалды интеллекттің ықпалы	7988
1886.	Жумабай Ә. К.	Жеткіншектердің бос уақытын ұйымдастыру мәселелері	7993
1887.	Жумабекова Ф.	Синдром самозванца среди зуммеров: влияние цифровых технологий и социально-культурных факторов	7998
1888.	Задаев О. Т.	Болашақ әлеуметтік педагогтердің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру: теориялық және	8001

		практикалық аспектілер	
1889.	Исмаил Н.	Балалар үйіндегі жеткіншектерді еңбекке баулуды әлеуметтік-педагогикалық қолдаудың жүйесі	8003
1890.	Кабдуалиева А. Ж.	Корпоративная культура как инструмент повышения эффективности деятельности образовательной организации	8006
1891.	Кошенова М. М.	Ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынастың заманауи көрінісі	8011
1892.	Кудайбергенова А. Т.	Жасөспірімдердің оқу мотивациясын қалыптастыру мүмкіндіктері	8015
1893.	Кулдашева Н.У.	Студенттердің психологиялық денсаулығын зерттеу ерекшеліктері	8017
1894.	Кулдашева Н.У. Ырымбаева Н. А.	Болашақ педагогтардың цифрлық мәдениетін дамыту жолдары	8020
1895.	Кульмагамбетова Г. С.	Процесс ознакомления с предметным миром как инструмент развития словарного запаса у детей младшего дошкольного возраста	8023
1896.	Куршева А. В.	К проблеме влияния родительского стиля воспитания на развитие самооценки у детей	8028
1897.	Кусаинова Т. К.	Библиотерапия арқылы жеткіншектердің құндылық қатынастарын қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық негіздері	8032
1898.	Қабдулуахит М. Б.	Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу дағдарымын бағалау	8035
1899.	Лукашкина А. Т.	О некоторых психологических проблемах детской одаренности	8039
1900.	Моминова Г. М.	Творческий потенциал школьников как фактор успешной академической социализации	8043
1901.	Мұратқызы А., Байтана Ә. Е.	Театр педагогикасы тарихының оқушылардың бос уақытын ұйымдастыруда қолданылуы	8046
1902.	Мұратова Д. Т.	Арт-терапия әдістерімен жасөспірімдердің өзіндік қарым-	8051

		қатынасын оңтайландыру	
1903.	Нуриева Д. Р.	Цифровая трансформация педагогики: роль информационных технологий в повышении квалификации преподавателей	8055
1904.	Сабыржан А. Б.	Эмиль реджио педагогикасы негізінде балалардың байланыстырып сөйлеуін қалыптастырудың мүмкіндіктері (ересек топ)	8059
1905.	Сарқыт Е. М.	Ж.Аймауытовтың қазақ тілін оқыту әдістемесі: жаңартылған білім беру мазмұны және әлемдік әдістемелік ұстанымдармен сабақтастық	8062
1906.	Соколова К. И.	Исследование трудностей обучения студентов с СДВГ	8065
1907.	Спандияр П. Ж.	Инновациялық мектептер жағдайында жеткіншектердің мамандық таңдау мотивациясын қалыптастыру	8069
1908.	Сұлтанова А. Н.	Жобалық оқыту әдісі оқушылардың мотивациясын арттыру құралы ретінде	8072
1909.	Тайгарина А. Э.	Психикалық дамуы тежелуі бар бастауыш сынып оқушыларының инклюзивті ортаға бейімделу ерекшеліктері	8076
1910.	Тұрлыбаева Ж. С.	Шетелдік оқушыларды қазақстанның білім беру жағдайына бейімдеудің ерекшеліктері	8079
1911.	Туранова А. А.	Бейімдік дене шынықтыру арқылы аутизм синдромы бар балаларды әлеуметтік ортаға бейімдеу	8082
1912.	Хайруллина Д. Е.	Мектептегі кәсіби бағдар беру жұмысы негізінде жасөспірімдердің саналы кәсіп таңдауын жетілдіру	8085
1913.	Чикова И. В.	О некоторых аспектах развития субъектности студента вуза: реалии и перспективы	8094
1914.	Шарапатова Р. Ж.	Бесінші сынып оқушыларын негізгі мектепке бейімдеу	8097

**ПОДСЕКЦИЯ 13.3 АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ
РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА**

1915.	Аблаева Н. М., Волчихин А.А.	Проблемы физического развития в современном мире у подростков.	8101
1916.	Актаева А.Г., Мысан В.В.	Использование современных технологий (виртуальная реальность (vr) и цифровые тренажеры) в обучении и подготовке спортсменов и учащихся в возрасте 16-21 года.	8104
1917.	Алдабергенова Ж.Б.	Күш төзімділікті дамыту маңызы.	8106
1918.	Амантаева А.Б.	Биологические ритмы стрелков: влияние режима дня на точность.	8107
1919.	Асылханова Л.Д.	Құзыреттілік тәсілін қолдану арқылы 8 сынып оқушыларының ағылшын тіліндегі биология бойынша білім сапасын арттыру.	8112
1920.	Әшірбай Б.Қ.	Қазақстан республикасындағы есірткілікті үгіттеу: журналистикалық зерттеу.	8115
1921.	Әшірбай Б.Қ.	Қазақстандағы есірткіге тәуелділіктің қазіргі бейнесі және жастардың пікірі.	8118
1922.	Бусурман Д. Қ.	Оптимизация тренировочного процесса в беге на средние и длинные дистанции для школьников.	8124
1923.	Бейсекеева А.	Особенности подготовки дзюдоистов к соревнованиям различного уровня.....	8127
1924.	Бактыбай Н.К.	Жас боксшылардың дене қасиеттерін жетілдіру әдістері.	8128
1925.	Бақытжан Н.	Қазақтың ұлттық ойындары арқылы ойлау қабілеттері дамыту.	8133
1926.	Бойцова З.	Влияние психологической подготовки на результаты спортсменов в стендовой стрельбе.	8136
1927.	Болатов Б.Б.	Бокспен айналысатын 10-12жастағы балалардың физикалық қасиеттерін дамыту әдістемесі.	8138
1928.	Гончарук А.А.	Современные тенденции предмета физическая культура в общеобразовательной школе.	8140
1929.	Гуралевич Н.	Роль капитана в организации командной игры в волейболе.	8142
1930.	Даулет Д. Қ.	Психологическая подготовка дзюдоистов на соревнованиях.	8144
1931.	Дәуренбек А.	Дене шынықтырудың адамның ақыл-ой қызметіне әсері.	8146

1932.	Достов И. Б.	Бес асық қазақ халқының ойыны және оның қазіргі қоғамдағы маңызы туралы.	8150
1933.	Дауменов А.Б., Хамзин С.О.	История развития бокса как спортивной дисциплины.	8153
1934.	Елшибек Б.Ч., Ем Н.С.	Влияние занятий физической культурой на развитие когнитивных функций у детей младшего школьного возраста (7-10 лет).	8155
1935.	Ержанқызы А.	Волейбол арқылы 11-12 жас аралығындағы жасөспірімдердің физикалық қасиеттері мен дене дамуын арттыру.	8158
1936.	Есіркеп Қ. Ж.	Бастауыш сыныпта ойыны арқылы балалардың логикалық ойлауын дамыту.	8160
1937.	Еспембетова Г.	Дене шынықтыру құралдарын қолданудың педагогикалық технологиялары көмегімен жас еркін күрескерлердің дене қасиеттерін дамыту.	8164
1938.	Жемпеисова Ә.	Дене тәрбиесі барысында үйрету және дамыту негіздері.	8165
1939.	Жолдубаев А.А., Кожегалденов А.Г.	Роль бокса в физическом развитии подростков: влияние на здоровье, мотивацию и социальную адаптацию.	8169
1940.	Жулсаитова Г.Е.	Жаһандану жағдайында қазақтың ұлттық сәндік қолданбалы өнерінің рөлі.	8171
1941.	Закутняя С. Н.	Этические аспекты организации и проведения сурдлимпийских игр: взгляд тренеров и спортсменов.	8174
1942.	Иванова Д.	Влияние волейбола на физическое и психологическое развитие подростков.	8180
1943.	Изтаев Н.А.	Кибер алаяқтыққа қарсы тұрудағы құқықтық зерттеу: заманауи тенденциялар және әлемдік тәжірибелер.	8183
1944.	Иргетаева Т.М.	Жасөспірімдер волейболы: болашақ чемпиондарды тәрбиелеуді жетілдіру.	8187
1945.	Ильясов Ә. Е.	Жоо - дағы дене шынықтырудағы денсаулық сақтау технологиясы.	8190
1946.	Косенкова М.И.	Изменения в организме юношей и девушек в возрасте 18-23 года под влиянием силовых тренировок с отягощением.	8192
1947.	Какен А.Д.	14-15 жас аралығындағы баскетболшылардың жылдамдық-	8195

		күш қабілеттерін дамыту әдістемесі.	
1948.	Какимжан Н.	Дене тәрбиесінің жаңа технология арқылы баланы оқыта отырып, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру.	8197
1949.	Күнтуған Ж.М.	Қазақстандағы ауа ластануы мен басқа да экологиялық аспектілеріне қатысты жаңа мемлекеттік құжаттарын талдау.	8201
1950.	Құрманова Ж. Қ.	Гендерные особенности судейства в волейболе: сравнительный анализ эффективности мужчин и женщин в роли арбитров.	8204
1951.	Касымова М.А.	Влияние карате на показатели выносливости у спортсменов 15–17 лет.	8208
1952.	Косенкова М.И.	Изменения в организме юношей и девушек в возрасте 18-23 года под влиянием силовых тренировок с отягощением.	8211
1953.	Лазарь Д. Д., Сериков Т.Р.	Формирование командной работы, через спортивные игры.	8214
1954.	Мамырхан Н.	Баскетбол секциясында шұғылданатын 12-13 жас жасөспірімдердің дене дайындығы мен функционалдық жағдайын дамыту әдістемесі.	8216
1955.	Мухтарова А.	Дене шынықтыру физиологиялық және биохимиялық негіздері.	8218
1956.	Mukhanova К.В.	The impact of sports on society.	8222
1957.	Нүсіпақын А.	Болашақ дене шынықтыру мұғалімінің әдістемелік белсенділігін арттыру жолдары.	8224
1958.	Нугманова Г. М.	Ұлттық ойындардың оқушыларға үйрете отырып, бала бойындағы негізгі қасиеттерінің дамыту ерекшелігі.	8227
1959.	Оразғалиев А., Маратов Ч.	Футбол и образование: совмещение спорта и учёбы.	8232
1960.	Нурмагамбетова К. К.	Спортивная акробатика и олимпийское движение: барьеры и перспективы включения.	8234
1961.	Петренко Д.	Особенности тренировочного процесса спортсменов по академической гребле.	8236
1962.	Подсухина Е.Е.	Особенности психологической подготовки связующего игрока в профессиональном волейболе.	8238
1963.	Рахимова Ж.	Реабилитация травм в волейболе.	8243
1964.	Ракишев Ж.С.	Көшбасшылық – жастардың жеке тұлғалық дамуының негізі.	8245

1965.	Рахимова Ж.	Профилактика и реабилитация в волейболе.	8247
1966.	Серікбай А.	Дене шынықтыру жаттығуларының оқушылардың ағзасына тигізетін әсері.	8250
1967.	Серікова З.Қ.	Джиу-джитсуда (файтинг) техникалық-тактикалық іс-қимылдардың оқу процесін құру ерекшеліктері.	8254
1968.	Серикбаев Б.Т.	Дене шынықтыру мен спортты дамытудың өзекті мәселелері, үрдістері мен перспективалары.	8257
1969.	Сирлибаев М.К.	Білім берудегі гендерлік көзқарас мәселелері бойынша дене шынықтыру мұғалімдерінің құзыреттілігін дамыту.	8259
1970.	Сұлтанов Б.Е.	Влияние сотрудничества с тренером на карьеру и достижение спортсмена.	8264
1971.	Сұңғатолла М.	Профилактика травм у юных баскетболистов: анализ наиболее частных повреждений и методы их предотвращения.	8266
1972.	Темірғали Т.А., Басшибаев А.А.	Травмы в греко-римской борьбе: причины и профилактика.	8269
1973.	Тасқын А.	Студент жастардың дене тәрбиесімен үнемі айналысулары салауатты өмір салтын қалыптастыру негізі.	8271
1974.	Темиргалиева С.Е.	Современные вызовы и перспективы развития системы образования и воспитания в республике казахстан.	8275
1975.	Тлемисова К.К.	Психология победителя: что отличает чемпионов в волейболе.	8278
1976.	Toleukhanova А.А.	Factors contributing to the termination of athletic careers among sports major students.	8282
1977.	Төрегелді А.	Дайындықтың бастапқы кезеңінде 9-10 жас каратэшілерге спорттық қозғалыстарды үйретудің техникасы мен әдістемесі.	8284
1978.	Тюлюбаев Д.	Психологическая подготовка спортсменов в тхэквондо: методы повышения устойчивости к стрессу на соревнованиях.	8286
1979.	Тюлюбаев Д., Кагенов А.	Физическое развитие детей 4–5 классов с использованием цифровых технологий в подвижных играх.	8288
1980.	Тюлюбаев Д.Б.,Кагенов А.Р.	Психологическая подготовка спортсменов в тхэквондо: методы	8289

		повышения устойчивости к стрессу на соревнованиях.	
1981.	Тлеуберген А.Ж., Айтореева М.А.	Дене шынықтыру мен спорттың тұлға дамуына ықпалы.	8292
1982.	Умирова Д. Р.	Развитие двигательных навыков у детей младшего дошкольного возраста с помощью физкультурных праздников.	8294
1983.	Ушенина Е.С.	Оздоровительные физические упражнения при внутренних факторах риска у учащихся 9 классов.	8296
1984.	Ушенина Е.С.	Методы оценки психологического состояния спортсменов по пауэрлифтингу и их эффективность.	8302
1985.	Фарит Ж.	Әйелдердің еркін күресіндегі психологиялық қолдау мен қамтамасыз ету ерекшеліктері туралы.	8306
1986.	Хватюк Д.	Травмы в пауэрлифтинге: причина и профилактика№	8308
1987.	Шилибаев Н.А.	Орта мектеп жасындағы оқушылардың техникалық дайындағының әдістемелік ерекшеліктері.	8311
1988.	Шилибаев Н.А.	Спорттық ұйымдардағы қаржылық менеджмент.	8313

- Эмоциялар күнделігін жүргізуді әдетке айналдыру: жасөспірімдер күнделікті өз эмоцияларын жазып, олардың себептерін талдауы керек.

2. Өзін-өзі реттеу дағдыларын дамыту

- Стресті басқаруға көмектесетін тыныс алу, релаксация және медитация техникасын үйрету.

- Ашуды басқару әдістерін үйрету (мысалы, эмоцияны білдірудің конструктивті жолдарын табу, негативті эмоцияларды шығармашылық немесе спорт арқылы шығару).

3. Эмпатияны дамыту

- Басқа адамдардың эмоцияларын тануға және түсінуге бағытталған рөлдік ойындар ұйымдастыру.

- Волонтерлік іс-шараларға қатысу арқылы жанашырлық пен эмпатия сезімін арттыру.

4. Әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын нығайту

- Командалық жұмысқа бағытталған тренингтер өткізу.

- Жанжалдарды бейбіт жолмен шешуге үйрету (медиация әдістері, келіссөз жүргізу дағдылары).

- Қарым-қатынас кезінде позитивті тілдесудің маңыздылығын түсіндіру (мысалы, "Мен-хабарламалары" техникасын қолдану).

5. Эмоционалды интеллектіні дамытуда ата-аналар мен мұғалімдердің рөлін арттыру

- Ата-аналарға балалардың эмоцияларын қабылдау және қолдау көрсету маңыздылығы туралы түсіндіру.

- Мұғалімдерге эмоциялық интеллектті дамытуға бағытталған әдістемелік нұсқаулықтар ұсыну.

- Білім беру жүйесінде эмоционалды интеллектіні дамытуға арналған пәндер немесе арнайы сабақтар енгізу.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Что говорят эмоции. Как контролировать себя и лучше понимать других / Дэвид Уолтон перевод с английского В. Лебеденко]. — Москва Эксмо, 2024. - 288 с.

2. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше, чем IQ. — Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2018. — 535 с.

3. Экман П. Э39 Психология эмоций. Я знаю, что ты чувствуешь. 2е изд. / Пер. с англ. — СПб.: Питер, 2010. — 334 е.: ил. — (Серия «Сам себе психолог»).

4. Жұбаназарова Н.С. Жас ерекшелік психологиясы. Алматы: Қазақ университеті, 2014.-249б 174-180 б.

5. Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ хабаршысы. Психология және социология сериясы. №4 (87). 2023 14-24 б.

6. Бухачева.Е.А Развитие эмоционального интеллекта педагога II Білімдегі жаңалықтар. 2014-1 с 73-79.

7. Наурзалина Д.Т. Психологические особенности эмоционального интеллектта II ҚазҰУ хабаршысы. Психология және социология сериясы. 2014 -4 с.22-30.

ӘОЖ 371

ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ БОС УАҚЫТЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Жумабай Әлем Келдібекқызы

alemzhumabay@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің магистранты, Астана, Қазақстан.

Ғылыми жетекшісі – п.ғ.к., қауымдастырылған профессор, Н.П. Албытова

Жеткіншек шақ – жеке тұлғаның қарқынды дамып, өзін-өзі тану үдерісі жүретін маңызды кезең. Бұл кезеңде жеткіншектің физиологиялық, психологиялық және әлеуметтік өзгерістер қарқынды дамып, өзіндік санасы қалыптасып, қоршаған ортамен қарым-қатынас жасау дағдылары жетіледі. Л.С. Выготскийдің тұжырымдамасына сәйкес, бұл жас кезеңінде балалардың танымдық белсенділігі артып, дербестікке ұмтылысы күшейеді. Сонымен қатар, Э. Эриксонның психоәлеуметтік даму теориясы бойынша, жеткіншек шақ "өзіндік тұлғалық сәйкестікті" іздеу кезеңі ретінде сипатталады. Бұл олардың болашақта өзіндік мінез-құлық үлгілері мен құндылық жүйесін қалыптастыруына ықпал етеді.

Жеткіншектер үшін бос уақытты тиімді ұйымдастыру – олардың тұлғалық дамуы мен әлеуметтенуінің маңызды аспектісі. Бос уақыт – адамның рухани дамуы мен көзқарасын қалыптастыруда шешуші рөл атқаратын факторлардың бірі. Ол рухани және материалдық қызығушылықтарды қанағаттандыруға бағытталған. Бос уақыт – оқу және еңбек қызметінен тыс, еркін әрекеттерді орындауға арналған уақыт бөлігі болып табылады. Әлеуметтанушы Г. П. Орлов бос уақыттың маңыздылығын ерекше атап өтіп: “Бос уақыт – адамның еркін әрекет ететін кеңістігі және өзін дамытуға мүмкіндік беретін әлеуметтік уақыттың маңызды бөлігі. Ол әрбір тұлғаның рухани даму деңгейіне және оның әлеуметтік ортадағы өзара байланыстарына тәуелді”, – деп көрсеткен. Сонымен қатар, ол педагогика саласында: “Бос уақыт – ең алдымен, жас ұрпақтың мектеп қабырғасында және отбасында тәрбие алуына ықпал ететін маңызды фактор”, – деген пікір білдірген. Сондықтан, жеткіншектердің бос уақытын тиімді ұйымдастыру – олардың жан-жақты дамуына ықпал ететін негізгі элемент.

Қазақстан Республикасының «Баланың құқықтары туралы» №345 заңының 19-бабына сәйкес, әрбір бала өз жасына, денсаулығына және қажеттіліктеріне қарай демалуға және бос уақытын тиімді пайдалануға құқылы [1]. Осыған байланысты мемлекет, ата-ана және қоғам жеткіншектердің бос уақытын қауіпсіз әрі сапалы ұйымдастыруға жауапты.

Зерттеулерге талдау. Жасөспірімдердің бос уақытын тиімді ұйымдастыру мәселесі көптеген отандық ғалымдардың зерттеу нысанына айналған. Ұ.Қ. Төлешова, Ғ.Т. Абилбакиева еңбектерінде жас ұрпақтың бос уақытын тиімді ұйымдастырудың маңыздылығы қарастырылып, оның білім алу, шығармашылық даму, спорт және қоғамдық жұмыстармен айналысу сияқты іс-әрекеттер арқылы жүзеге асатыны көрсетілген. Авторлар жасөспірімдердің бос уақытын ұтымды пайдалануы олардың рухани және интеллектуалдық дамуына оң әсер ететінін атап өтеді [2].

Т.Т. Нуржанова және А.С. Таурбекова еңбектерінде бос уақытты ұйымдастырудың теориялық және әдістемелік негіздері қарастырылған. Авторлар бос уақыттың маңыздылығына, оны тиімді өткізудің жолдарына, отбасы мен жеке тұлғаның өзін-өзі тану процесіндегі рөліне тоқталған. Сонымен қатар, мектепке дейінгі тәрбие және педагогика тұрғысынан бос уақытты ұйымдастырудың ерекшеліктері талданған [3].

Б.А. Ильясова мен А.М. Жусупова зерттеуінде әлеуметтік желілердің жасөспірімдердің рухани құндылықтарын қалыптастырудағы рөлі қарастырылған. Авторлар интернет-коммуникациялардың жастардың санасына ықпалын, құндылық бағдарларының өзгеруін және әлеуметтік желілердің екіұшты әсерін талдайды [4]. Бұл зерттеу бос уақытты өткізуде әлеуметтік желілердің теріс салдарына назар аударуға негіз болады.

А.Қ. Озанов өз зерттеуінде білім алушылардың бос уақытты өткізу ерекшеліктерін қарастырып, олардың уақыт құрылымында интернеттің басымдыққа ие екенін анықтады. Зерттеу нәтижелері бойынша, студенттердің 40-48%-ы бос уақытын интернетте өткізуге, кинотеатрларға баруға және ойын-сауық орындарын (кафе, мейрамхана, караоке) таңдауға бейім екені белгілі болды. Сонымен қатар, интернет жастардың ақпарат алмасу мүмкіндіктерін кеңейтумен қатар, физикалық белсенділікке, қоғамдық жұмыстарға уақыттың аз бөлінуіне себепші болатыны да атап өтілді [5].

Бос уақыт – фразасының синонимі «демалу». С.О. Ожегов пен Н.Ю. Шведованың сөздігінде бос уақыт «жұмыс уақытынан және оқудан тыс уақыт» деп анықталған. Қазіргі заманғы анықтамалық және энциклопедиялық сөздіктерде бос уақыттың ұқсас анықтамалары берілген. Олардың талдауы бізге неғұрлым жалпы анықтаманы

қалыптастыруға мүмкіндік береді. Демек, бос уақыт – жұмыссыз уақыттың бір бөлігі, ол өндірістік міндеттерді орындағаннан кейін адамның демалу уақыты (жұмысқа немесе мектепке жолға кеткен уақыт, ұйқы, тамақтану, үй шаруашылығы және т.б.). Демалу қажеттілігі – адам ағзасының физиологиялық қажеттілігі, бос уақыт оны қанағаттандыру құралы. Алайда, бос уақыт психофизиологиялық емес, сонымен бірге әлеуметтік мәдени қызмет атқарады.

К.Д. Ушинский: «Егер адам өз бос уақытында не істеу керектігін білмесе, оның ойы, жүрегі мен адамгершілігі төмендейді», – деп жазған [6].

Е.В. Соколов өз зерттеуінде бос уақытты "сыныптан тыс уақытта физикалық және ақыл-ой белсенділігін арттыратын арнайы уақыт" деп сипаттайды. Ол «демалыс жеткіліксіз болса, адам өзінің күш-жігерін тез сарқып, кез-келген қызметке қабілетсіз болып шығады» деп көрсетеді [7].

Француз әлеуметтанушысы Ж. Дюмазедье бос уақытты "жеке тұлғаның кәсіби, отбасылық және қоғамдық міндеттерін орындағаннан кейін ерікті түрде демалу, көңіл көтеру, білімін немесе сауатын жетілдіру, сондай-ақ әлеуметтік қызметке қатысу үшін жұмсайтын әрекеттер жиынтығы" деп анықтайды. Бұл анықтама бос уақыттың тек демалыс үшін ғана емес, сонымен қатар жеке тұлғаның дамуына да ықпал ететінін көрсетеді [8].

В.М. Рич уақытты адамның өмірін өлшейтін басты ұғым ретінде сипаттайды. Оның пікірінше, «бос уақыт – бұл белгілі бір уақыт аралығында жүзеге асырылатын іс-әрекеттердің жиынтығы» [9]. Неміс ғалымы Г. Кнут бос уақыттың еңбекке қарама-қарсы, өзіндік құндылықтары мен талаптары бар әлемді құру мүмкіндігі екенін атап көрсетеді [10]. Ал Б.А. Трегубов бос уақытты жеке тұлғаның жан-жақты және үйлесімді дамуына бағытталған жұмыстан тыс уақыт бөлігі ретінде анықтайды [11].

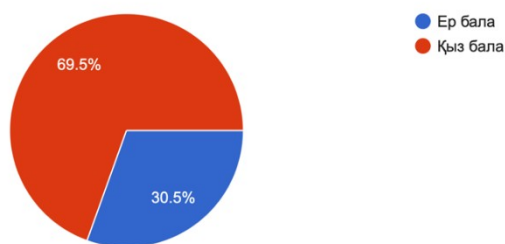
Орыс зерттеушісі В. И. Даль «бос уақыт» ұғымына қатысты былай деп жазады: бұл – демалыс, серуендеу, көңіл көтеру және жұмыстан бос уақыт. Ол бос уақытты бірнеше кезеңге бөліп қарастырады:

- уақыттың сипаты (жұмыс уақыты немесе бос уақыт) және оны өткізу жолдары (серуендеу, демалу және т. б.);
- әрекет салалары (адамның бос уақытын өткізу кезеңдері);
- іс-әрекеттің өзі (іскерлік, қабілеттілік, шеберлік), белгілі бір мақсатқа жетуге бағытталуы [12].

Жеткіншектердің бос уақытын тиімді ұйымдастыру – олардың психологиялық және әлеуметтік дамуына тікелей әсер етеді. Егер бос уақыт дұрыс ұйымдастырылмаса, жасөспірімдер қауіпті орталарға, зиянды әдеттерге бейім болуы мүмкін. Сондықтан, ата-аналар, мұғалімдер және қоғам жеткіншектердің бос уақытын тиімді ұйымдастыруға ерекше назар аударуы тиіс.

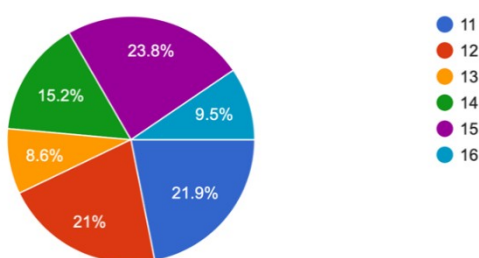
Зерттеу әдісі. 2025 жылы наурыз айында Целиноград ауданына қарасты Талапкер ауылының мектеп гимназиясында 11-16 жас ерекшелік аралығында білім алып жатқан жеткіншектердің бос уақыттарын ұйымдастырулары бойынша сауалнама әдісімен зерттеу жүргізілді. Зерттеу нысаны ретінде 10-16 жас аралығындағы оқушылардың таңдалу себебі, бұл кезеңде олардың өзіндік санасы қарқынды дамып, қызығушылықтары мен құндылықтық бағдарлары қалыптасады. Сонымен қатар, жасөспірімдік кезеңде тұлғалық дербестікке ұмтылу күшейіп, әлеуметтік ортаға бейімделу процесі белсенді жүреді. Осы жас аралығында оқушылар бос уақытын қалай өткізетінін өз бетінше таңдай бастайды, бұл олардың тұлғалық дамуында маңызды рөл атқарады. Сондықтан да зерттеу барысында дәл осы жастағы жеткіншектердің бос уақытын ұйымдастыру ерекшеліктерін анықтау мақсат етілді.

Жынысың
105 responses

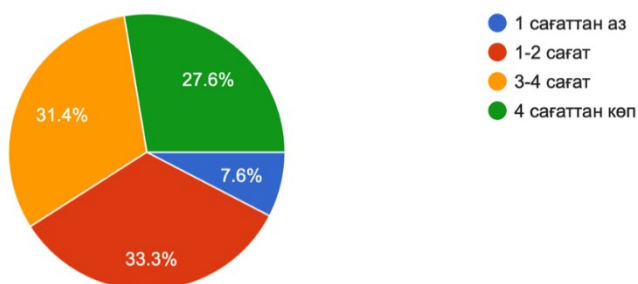
Сауалнамаға жалпы 105 оқушы қатысты, олардың **69.5%-ы ер балалар, 30.5%-ы қыз балалар.** (1-сурет)

Жасың нешеде?
105 responses

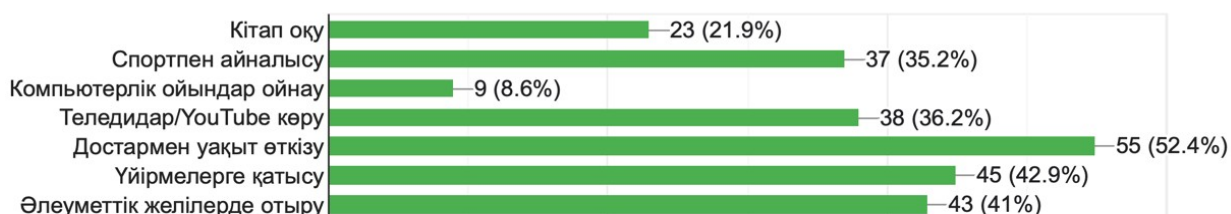
Жас ерекшеліктеріне келетін болсақ, зерттеуге қатысқан оқушылардың 23,8%-ы 15 жаста, 21,9%-ы 11 жаста, 21%-ы 12 жаста, 15,2%-ы 14 жаста, 9,5%-ы 16 жаста және 8,6%-ы 13 жаста болды. (2-сурет)

Зерттеу нәтижесі. Жеткіншектердің бос уақытының орташа ұзақтығын анықтау қажет болды. Сол себепті, сауалнаманың алғашқы сұрағы оқушылардың сабақтан тыс бос уақыттарын қалай өткізетінін білуге бағытталды. Бұл деректер жеткіншектердің бос уақыттарының ұзақтығы әртүрлі екенін көрсетеді. Көпшілігі (64.7%) бос уақытын 3-4 сағат және 4 сағаттан көп деп көрсетті.

3-сурет. Жеткіншектердің сабақтан тыс бос уақытының орташа ұзақтығы.

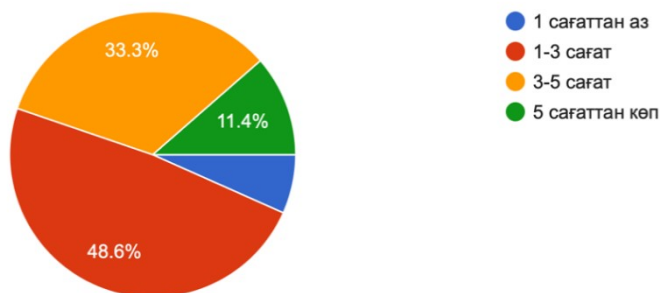
Келесі сұрақ оқушылардың бос уақыттарын қалай өткізетінін анықтауға бағытталды. Жеткіншектердің басым бөлігі уақытын достарымен араласу, әлеуметтік желілерді пайдалану және теледидар/YouTube көру сияқты әрекеттерге арнайтынын көрсетті. Спортпен айналысу мен кітап оқу сияқты белсенді әрі білім жетілдіруге септесетін іс-әрекеттердің үлесі салыстырмалы түрде төмен екені байқалады. Бұл деректер жеткіншектердің бос уақытын тиімді пайдалануына қатысты шараларды жетілдіру қажеттігін айғақтайды.

4-сурет.

Интернетті пайдалану уақыты жеткіншектердің бос уақытын өткізу ерекшеліктерін анықтау үшін маңызды факторлардың бірі болып табылады. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, қатысушылардың басым бөлігі интернетте күніне 1-5 сағат уақыт өткізеді. Бұл интернеттің жеткіншектердің күнделікті өміріндегі маңыздылығын және олардың бос уақытын көбіне онлайн кеңістікте өткізетінін көрсетеді.

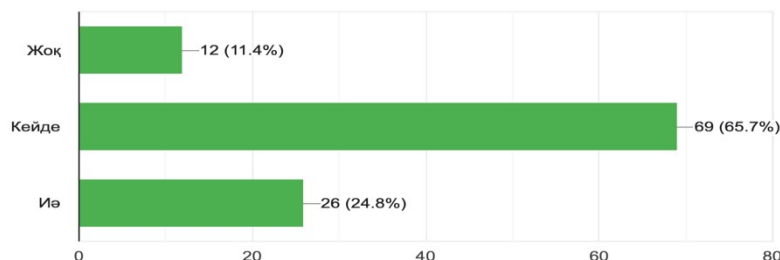
(5-сурет)

5-сурет.

Келесі сұрақ жеткіншектердің бос уақытын тиімді өткізуіне бағытталған ой-пікірлері болды. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, жеткіншектердің басым көпшілігі кейде ғана бос уақытын тиімді өткізетінін айтады. Бұл жеткіншектер арасында уақытты басқару дағдыларының әрқелкі дамығанын және бос уақытты ұйымдастыруда белгілі бір қиындықтардың бар екенін көрсетеді. (6-сурет)

Бос уақытыңды тиімді өткізбеймін деп ойлайсың ба?
105 responses

6-сурет.

Нәтижелерді талқылау. Жалпы, зерттеу нәтижелері жеткіншектердің бос уақытын тиімді ұйымдастыру қажеттігін, оның ішінде шығармашылық және интеллектуалдық іс-әрекеттерге тарту қажеттілігін көрсетті. Бүгінгі таңда жеткіншектердің көпшілігі уақыттарының басым бөлігін пассивті әрекеттерге жұмсайтыны анықталды, бұл олардың денсаулығы мен танымдық дамуына кері әсер етуі мүмкін. Осыған байланысты, жеткіншектерді белсенді іс-әрекеттерге, мысалы, спорттық секцияларға, көркемөнер үйірмелеріне, шахмат клубтарына және ғылыми жобаларға қатысуға ынталандыру маңызды.

Сонымен қатар, заманауи технологияларды дұрыс пайдалану да басты назарда болуы тиіс. Оқушылардың интернеттегі уақытын пайдалы арнаға бұру үшін онлайн білім беру платформаларына, кодтау курстарына, танымдық бейнелер мен кітаптарға қызығушылығын арттыруға бағытталған арнайы бағдарламалар ұйымдастырылуы қажет.

Қорытынды. Жеткіншектердің бос уақытын тиімді ұйымдастыру – олардың тұлғалық дамуы мен әлеуметтік бейімделуінде маңызды рөл атқарады. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, қазіргі таңда жеткіншектердің басым бөлігі бос уақыттарын әлеуметтік желілерде отыру, теледидар көру және басқа да пассивті әрекеттермен өткізеді. Бұл олардың

денсаулықтарына, психологиялық жағдайына және когнитивтік дамуына кері әсер етуі мүмкін.

Жеткіншек жас кезеңі – жеке тұлғаның өзін-өзі тану, қызығушылықтарын анықтау және әлеуметтену кезеңі болғандықтан, олардың бос уақытын белсенді әрі тиімді өткізуіне жағдай жасау маңызды.

Ата-аналар мен педагогтардың жеткіншектердің бос уақытын тиімді өткізуіне ықпал етуі маңызды. Отбасылық іс-шараларды көбейту, мектептен тыс қосымша сабақтар мен тренингтер ұйымдастыру, оқушылардың қызығушылықтарын ескеретін шығармашылық жобалар ұсыну – жеткіншектердің уақытты тиімді басқару дағдыларын дамытуға көмектесетін негізгі факторлар.

Зерттеу нәтижелері жеткіншектердің бос уақытын тиімді ұйымдастыру үшін кешенді тәсіл қажет екенін көрсетті. Бұл бағытта ата-аналар, мұғалімдер және қоғам белсенді атсалысып, жасөспірімдерді әртүрлі даму мүмкіндіктерімен қамтамасыз етуі тиіс. Белсенді өмір салтын қалыптастыру, уақытты тиімді басқару дағдыларын дамыту және пайдалы іс-әрекеттерге ынталандыру – жеткіншектердің жан-жақты дамуы мен болашақта табысты тұлға болып қалыптасуына негіз болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы. Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 8 тамыздағы N 345 Заңы, 19-бабы. (https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z020000345_)
2. Төлешова Ұ.Б., Қияқбаева, Ұ.Қ., & Абилбакиева Ғ.Т. (2023). Жасөспірімдердің бос уақытын тиімді ұйымдастыру технологиялары. *Journal of Educational Sciences (2520-2634)*, 77(4).
3. Бос уақытты ұйымдастыру: оқу-әдістемелік құрал / Т. Т. Нуржанова, А.С. Таурбекова. - Алматы : ТехноЭрудит, 2018. - 160 с. –
4. Пуясова, В. А., & Zhussupova, A. M. (2021). Жасөспірімдердің рухани құндылықтарын қалыптастыруында әлеуметтік желінің әсері. *Серия Журналистики*, 62(4), 46-54.
5. Озанов, А. К. (2017). Бос уақыт және студенттердің бос уақытының тәжірибелерін зерттеу. *Электронный научный журнал «edu. e-history. kz»*, (4), 140-145.
6. Исаева И. Ю. Бос уақыт педагогикасы: оқу құралы / И. Ю. Исаева. – 3-ші басылым, толықтырылған. – М.: Флинта, 2021. – 196 б.
7. Бочарова, Н. И., & Тихонова, О. Г. (2019). *Педагогика досуга. Организация досуга детей в семье*. Москва: Академия.
8. Дюмазедье, Ж. На пути к цивилизации досуга / Ж. Дюмазедье // Вестн. МГУ. Сер. 12, Социально- политические исследования. – 1993. – No 1. – С.87.
9. Rich V.M. Leisure culture and cultural formation of personality / Rich V.M.// Vestnik Mosk. State. University of culture and arts. - 2011. - No. 1.
10. Marx K. The Poverty of Philosophy // Marx K., Engels F. Soch. 2nd ed. T. 4. - М.: State publishing house of political literature, 1955.
11. Kara, F. M. & Ayverdi, B. (2018). Is the perception of being bored in leisure time determining the reasons for alcohol consumption among university students? [Is the perception of being bored in free time determining the reasons for alcohol consumption among university students?]. *Gazi Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 23 (1), 35-42.
12. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка [в 4 т.] / [соч.]. – 3-е изд., – М.: Цитадель, 1998.

УДК 37.011

СИНДРОМ САМОЗВАНЦА СРЕДИ ЗУММЕРОВ: ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫХ ФАКТОРОВ